

URHEILUN KESKUSJÄRJESTÖJEN JÄSENMAÄRISSÄ TAPAHTUNEET MAANTIETEELLISET JA HISTORIALLISET MUUTOKSET 1951–1991

Kalle Rantala, FM, erikoistutkija, Urheilumuseo; jatko-opiskelija, Liikuntakasvatuksen laitos, Jyväskylän yliopisto. Vanha Talvitie 3C, 00580 Helsinki. P. 040 827 1661. Sähköposti: ka.rantala@gmail.com (yhteyshenkilö).
Petteri Muukkonen, FT, dosentti, Geotieteiden ja maantieteen laitos, Helsingin yliopisto.

TIIVISTELMÄ

Rantala, K. & Muukkonen P. 2016. Urheilun keskusjärjestöjen jäsenmäärissä tapahtuneet maantieteelliset ja historialliset muutokset 1951–1991. Liikunta & Tiede 53 (6), 63–69.

■ Organisoitunut liikuntakulttuuri jakautui Suomessa käytännössä kahtia vuoden 1918 sodan jälkeen. Oikeistolaisen Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton (SVUL) jäsenistöstä erotettiin vahvasti vasemmistolaiset seurat, jotka perustivat pienemmän Työväen Urheiluliiton (TUL). Nämä kaksi urheilun keskusjärjestöä kilpailivat keskenään läpi 1900-luvun. Molempien jäsenmäärät kasvoivat voimakkaasti erityisesti toisen maailmansodan jälkeisenä aikana. Myöhemmin 1990-luvulla TUL:n jäsenmäärä alkoi hiipua, ja SVUL puolestaan purkautui.

Artikkelissa tarkastellaan SVUL:n ja TUL:n organisoitumista maantieteellisestä näkökulmasta suhteessa alueen väestöön. Aineisto koostuu järjestöjen piiriin ilmoittamista jäsenmääristä, joita on verrattu Tilastokeskuksen väestötilastoihin. Lisäksi analysoidaan järjestöjen suhdetta alueiden poliittiseen painottumiseen vaalitulosten avulla. Tarkasteltu aikaväli on 1951–1991.

Urheilun organisoitu harrastaminen kasvatti suosiota kasvavilla ja kaupungistuvilla alueilla enemmän kuin taantuvilla alueilla. Poikkeuksena Länsi-Pohjan alueella jäsenmäärät laskivat 1961–1971 välillä Ruotsiin maastamuuton seurauksena. Aineistosta nousevat esiin poliittiset painotukset. Joillain alueilla, kuten Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla Työväen Urheiluliiton väestöön suhteutettujen jäsenyyksien määrä on koko ajanjaksolla merkittävästi pienempää kuin SVUL:n jäsenyyksien määrä. Näillä alueilla myös vasemmiston kannatus on heikkoa. Toisaalta taas merkittävillä teollisuusalueilla, kuten Hämeessä, Kymenlaaksossa ja Keski-Suomessa TUL:n osuudet ovat lähempänä SVUL:n jäsenmääriä. Aineiston perusteella poliittiset aatteet ovat vaikuttaneet selvästi järjestäytyneen urheilun harrastamiseen ja sen alueelliseen jakaumaan 1900-luvun jälkipuoliskolla. Poliittisuus ja aatteellisuus näkyivät varsinkin TUL:n jäsenistön alueellisessa jakautumisessa.

Asiasanat: liikuntaharrastus, liikuntajärjestöt, liikuntakulttuuri, liikuntapolitiikka, liikuntaseurat, työläisurheilu, urheilujärjestöt

ABSTRACT

Rantala, K. & Muukkonen P. 2016. Membership of Central Sport Federations in Finland and Their Geographical and Historical Changes 1951–1991. Liikunta & Tiede 53 (6), 63–69.

■ A major part of the organized sports in Finland has been done either in the political leftist worker's federation Työväen Urheiluliitto (TUL) or in Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto (SVUL) in the latter part of the 20th century. Although the difference of the ideology between the two organizations has been identified, there is a lack of research on the spatial point of view. Is Finland a homogenous country or not?

In this article, the difference of the memberships by districts of SVUL and TUL were analyzed. We used the district-wise membership statistics of these central organizations from 1951 to 1991. We compared these membership statistics to the population data and to the electoral statistics.

A major migration towards cities has affected also organized sport. Between 1961–1971 the amount of memberships in sports clubs rose faster in rising urbanized areas than in regressing countryside. On some areas where the support of political left was low also TUL had low number of members. On the other hand, in areas with higher amount of manufacturing industry, and thus workers, TUL was stronger than in areas with lower amount of manufacturing.

Keywords: exercise culture, sports and exercise clubs, sports organisations, sport participation, physical hobbies, physical training and sports organisations, policy on physical training, workers' sports

JOHDANTO

Urheilun organisoituminen ja järjestötoiminta heijastelivat voimakkaista aatteellisia ja poliittisia asenteita 1900-luvulla. Tämä näkyi muun muassa siinä, että oikeistolaiset ja työväentaustaiset urheiluseurat erottuivat omiin keskusjärjestöihinsä. Teollistuminen oli merkittävä tekijä modernin urheilujärjestötoiminnan synnyssä (Bale 1993). Ensinnäkin aivan ensimmäiset urheilujoukkueet olivat usein tehdastyöläisten omia joukkueita. Toiseksi teollistuminen ja yhteiskunnan modernisoituminen lisäsivät kahtiajakoa työn ja vapaa-ajan välillä, mikä edesauttoi urheiluharrastamisen lisääntymistä. Kolmanneksi teollistuminen tehosti ihmisten järjestäytymistä ja organisoitumista esimerkiksi yhdistysmuotoisesti.

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme urheilua ja urheilun järjestötoimintaa maantieteellisestä näkökulmasta. Toisin sanoen pyrimme selvittämään onko urheilujärjestöjen jäsenmäärissä ja niiden ajallisen kehityksessä maantieteellisiä eroja, jotka johtuvat yhteiskunnan tai väestörakenteen eroista aikavälillä 1951–1991. Tutkimus kuuluu siis niin sanotun urheilumaantieteen alaan. Urheilumaantiede ja urheilun spatiaalinen tutkimus on ollut Suomessa verrattain vähäistä, ja se on käsitellyt viime vuosina pääasiassa palloilulajien merkitystä seudullisen tai paikallisen identiteetin, paikallisuuden ja paikan tunteen luojina (Itkonen & Kortelainen 2000, 2001; Kolamo 2000; Raento & Husso 1998). Suomalaiset maantieteilijät ovat tutkineet myös palloilulajien merkitystä kaupunkitilojen ja kaupunkimaiseman muotoutumiselle (Kolamo & Vuolteenaho 2011, 2013, 2014).

Kansainvälisesti urheilumaantieteellinen tutkimus on ollut monipuolisempaa. Perinteisesti urheilun maantieteellinen tutkimus on tarkastellut joko 1) urheilun ja alueellisten erojen kartoittamista, 2) urheilun spatiaalista diffuusiota, 3) urheilijoiden muuttoliikkeitä, 4) urheilupaikkojen sijoittelua, 5) urheilun ympäristövaikutuksia, tai 6) urheilun luomien mielikuvien vaikutusta paikan tuntuun (Bale & Dejonghe 2008, 3–6). Liikunnan ja urheilun alueellisia eroja selittävät John Balen (1989, 177–185) mukaan kulttuuriset, sosiaaliset ja taloudelliset tekijät. Tämä tutkimus keskittyy edellä kuvatun urheilumaantieteellisen tutkimuksen näkökulmaan, jossa tutkitaan alueellisia eroja.

Historiallisten muutosten ja maantieteellisten erojen yhteistä merkitystä alueellisiin eroihin suomalaisessa urheilussa ja liikunnassa ei ole aiemmin laajasti tutkittu. Liikunnan harrastamisesta eri puolilla Suomessa on muutamia tutkimuksia. Yksi alan pioneereista oli Collan, joka selvitti 1900-luvun alussa tanhujen leviämistä eri puolille Suomea (Suomela 1944, 82–83). Halila (1959) tutki samoihin aikoihin miesvoimistelun ja urheiluseurojen toimintaa. Alueellisten erojen osalta kattavin analyysi suomalaisesta liikuntakentästä on Kiviahon "Sport Organizations and the Structure of Society" (1973). Sänkiäho ja Simola (1977, 2–3) havainnoivat kilpaurheilun keskittyvän kaupunkikeskuksiin kaupallistumisen myötä. Ilmasen ja Itkosen (2000) tutkimus Pohjois-Karjalan liikuntakulttuurin muutoksista taas syventyi alueen ominaispiirteisiin. Osana Kokkosen (2015) tutkimusta Teivainen (2015) teki pro gradu -opinnäytteen kilpa- ja huippu-urheilun maakunnallisesta jakautumisesta 1950–2010. Tutkimuksen tärkein havainto oli se, että eri lajit keskittyivät Suomessa eri tavoin: esimerkiksi salibandy on urbaanein joukkuelaji, kun taas pesäpallo on painottunut pienille maaseudun paikkakunnille. Huipputasolla urheilu kattaa koko maan, mutta paikkakuntien olosuhteet, perinteet ja voimavarat vaikuttavat lajien levinneisyyksiin.

Liikuntakulttuuri alkoi organisoitua Suomessa jo 1800-luvun lopulta alkaen, kuten monet muut kansalaistoiminnan muodot, kun yhdistymisvapautta lisättiin. Vapaapalokuntien sekä kansanvalistus- ja raittiusseurojen ohella myös voimistelun ja urheiluharrastus alkoi yhdistää ihmisiä. Urheiluseuratoiminta alkoi maanpuolustuksellisisa purjehdusseuroista, mutta varsinainen kasvu käynnistyi voimisteluseurojen ja erilaisten urheiluseurojen perustamisen myötä. (Kokko-

nen 2015, 30–33) Urheiluseuroja olivat yhdistykset, joiden tehtävänä oli edistää liikunnan ja urheilun harrastamista toiminta-alueellaan yleisesti, tai seuran toiminnan piiriin otetuissa lajeissa. Toimintaan vaikuttivat jäsenistön tahdon ohella ympäröivä yhteiskunta. Esimerkiksi käytössä olleet liikuntatilat, -paikat ja -varusteet rajasivat ja mahdollistivat toimintaa. Lisäksi toiminnan järjestäminen pohjautui pitkälti vapaaehtoisiin. Lähemmäs nykypäivää tultaessa palkattujen toimijoiden määrä on lisääntynyt. (Kokkonen 2015, 57–61; Kokkonen 2013, 87–90, 246) Urheiluseuratoiminnan historialliset päävaiheet jakautuvat Itkosen (1996, 1991) mukaan neljään aikakauteen: järjestökulttuurin kauteen (noin vuodet 1900–1930), harrastukselliskilpailulliseen kauteen (1930–1960), kilpailullis-valmennukselliseen kauteen (1960–1980) sekä eriytyneen liikuntakulttuurin kauteen (1980-luvulta eteenpäin).

Suomalainen urheiluliike organisoitui 1900-luvun alun aikana käytännössä kahteen keskusjärjestöön: vuonna 1906 perustettuun Suomen Voimistelu- ja Urheiluliittoon (SVUL), ja vuoden 1918 sodan jälkeen perustettuun Työväen Urheiluliittoon (TUL). Merkittävä osa TUL:n alkuvaiheen seuroista oli SVUL:sta erotettuja seuroja. Siksi keskusjärjestöjen välillä oli alusta asti selvä vastakkainasettelu. Kiviahon (1973) mukaan käytännössä tämä tarkoitti sitä, että useimmissa kunnissa oli lopulta ainakin yksi SVUL:n ja yksi TUL:n seura. Jako ei lopulta ollut aivan näin selkeä, sillä ruotsinkielisten keskusjärjestö Svenska Finlands Idrott ja Suomen Palloliitto olivat itsenäisiä järjestöjä. TUL:sta eriytyi poliittisista syistä vuosiksi 1959–1979 Työväen Urheiluseurojen Keskusliitto (TUK). Suurin osa lajiliitoista liittyi SVUL:n jäseniksi 1930-luvulta alkaen. Vuonna 1932 toteutettu erikoisliittouudistus muodosti urheiluun kohtuullisen vakiintuneen rakenteen, jossa SVUL toimi lajiliittojen keskusjärjestönä. (esim. Kokkonen 2015)

Urheilujärjestöjen kasvu voimistui selkeästi toisen maailmansodan jälkeisenä aikana, osittain voimakkaan väestönkasvun myötä. SVUL:n ja TUL:n välinen konkreettinen vastakkainasettelu päättyi käytännössä 1990-luvun alussa SVUL:n toiminnan alasajoon talousvaikeuksien myötä ja toisaalta TUL:n vaikuttavuus heikentyi poliittisen vastakkainasettelun heikentyessä, kun urheilun rakenneuudistuksen myötä järjestöjen toimintalogiikka ja rahanjako muuttui. (Kokkonen 2013, 128–136) Tämän tutkimuksen päättäminen vuoteen 1991 on perusteltua, koska 1990-luvulla liikunnan järjestökenttä muuttui lajiliit-topainotteiseksi, ja organisoituneen liikunnan tilastointi pirstoutui merkittävästi.

Tämän tutkimuksen päätavoitteena oli selvittää suurimpien urheilun keskusjärjestöjen, SVUL:n ja TUL:n, jäsenmäärien ajallisia ja alueellisia vaihteluita Suomessa. Lisäksi pyrimme löytämään aluekehityksellisiä ja poliittis-aatteellisia selittäviä tekijöitä näille eroille. Tutkimuksemme pyrki yhdistämään historian ja maantieteen lähestymistapoja näiden tutkimuskysymysten tarkastelussa.

AINEISTO JA MENETLMÄT

Jäsenmääräaineisto

Tarkasteluun on valittu otantana keskusjärjestöjen piirien jäsenmäärät kymmenen vuoden välein toisen maailmansodan jälkeiseltä ajalta SVUL:n purkautumiseen saakka, eli vuosilta 1951–1991. Urheilun keskusjärjestöjen (SVUL ja TUL) piirien jäsenmäärät kerättiin järjestöjen toimintakertomuksista tai muista tilastoasiakirjoista, jos toimintakertomuksissa ei ollut yksiselitteistä tilastoa kyseiseltä vuodelta. Järjestöjen toimintakertomusten tilastot ovat pitkälti aikaväliltä vertailukelpoinen aineisto, mutta niissä on piirteitä, jotka on syytä huomioida aineiston tulkitsemisessa. Järjestöt keräsivät tilastotiedon

piirien ja seurojen avulla. Kokkonen (2015, 200) kuvaili, että esimerkiksi 1970-luvun alussa keskusjärjestöissä oli niiden omien tilastojen mukaan yli kaksi miljoonaa jäsentä, todellisen määrän ollessa lähempänä puolta miljoonaa.

Seurojen vuosiraportointi oli puutteellista. Osa ei lähettänyt tilastoja ollenkaan, ja jotkut lähettivät ne myöhässä. Järjestöt kompensoivat puutteet sovittamalla puuttuvat luvut keskiarvoihin. Keskusjärjestöjen valtiolta saamat taloudelliset avustukset pohjautuivat osin jäsenmäärään. Tämä lisäsi kiusausta vääristellä määriä ylöspäin. Esimerkiksi Työväen Urheiluliiton tilastossa vuonna 1951 oli mukana Kruunuhaan Suunnistajat jäsenmäärällä 10999. (Urheilumuseon arkisto, TUL, toimintakertomukset, 1951) Selkeä vääristely on korjattu vähentämällä piirin tilastosta 10500 henkeä kyseiseltä vuodelta. TUL:n historian kirjoittaneen Seppo Hentilän mukaan "paperiseuroja" oli erityisesti 1960-luvulla. Urheilujärjestöille oli tärkeää osoittaa jäsenmäärien jatkuvaa kasvua. Toisaalta opetusministeriön ohjeissa puhuttiin toiminnan laajuudesta ja laadusta. Valtionavustusten suhde olisi ollut varsin sama vääristelystä huolimatta, sillä jako noudatti melko tarkoin oikeiston ja vasemmiston vaalikannatuksen suhdetta. (Hentilä 1987, 306–307; Kokkonen 2013, 44) Myös valtiontilintarkastajat selvittivät SVUL:n ja TUL:n toimintaa 1960-luvun alussa. Raportissa kiinnitettiin huomiota erityisesti jäsenmääriin ja matkaavustusten käyttöön. (Hentilä 1987, 90–91, 306)

Poliittisen jakauman ja väestön aineistot

Urheilujärjestöjen jäsenmääriä verrattiin Tilastokeskuksen kuntakoh-taisiin tilastollisiin väestöaineistoihin vuosilta 1991 ja 1981 (Suomen virallinen tilasto... 2015), vuodelta 1971 (Suomen tilastollinen vuosikirja 1972, 1973), vuodelta 1961 (Suomen tilastollinen vuosikirja 1962, 1963) sekä vuodelta 1951 (Suomen tilastollinen vuosikirja 1952, 1953). Kuntakohtaiset väestötiedot yhdistettiin vastaamaan vuoden 1967 SVUL:n piirijakoa. Piirejä on yhdistynyt varsinkin 1900-luvun alkupuoliskolla. Vanhat pienemmät piirit yhdistettiin aineistossa vastaamaan uudempiä isompia ja yhdistyneitä piirejä. Suomessa toteutetut kuntaliitokset aiheuttavat aineistoon pientä virhettä, koska uudet kuntakohtaiset väestötiedot noudattavat uusia kuntarajoja. Tällaisissa tapauksissa luokittelimme kunnan kuulumaan siihen vuoden 1967 piiriin, johon suurin osa kunnan pinta-alasta osuu. TUL:n piirit on sovittettu vastaamaan SVUL:n piirijakoa. Edellä mainitut kuntamuutoksista johtuvat virheet korjattiin laskemalla vuoden

1967 piirijakon mukaisille alueyksiköille väkiluvulla painotetut jäsenosuudet.

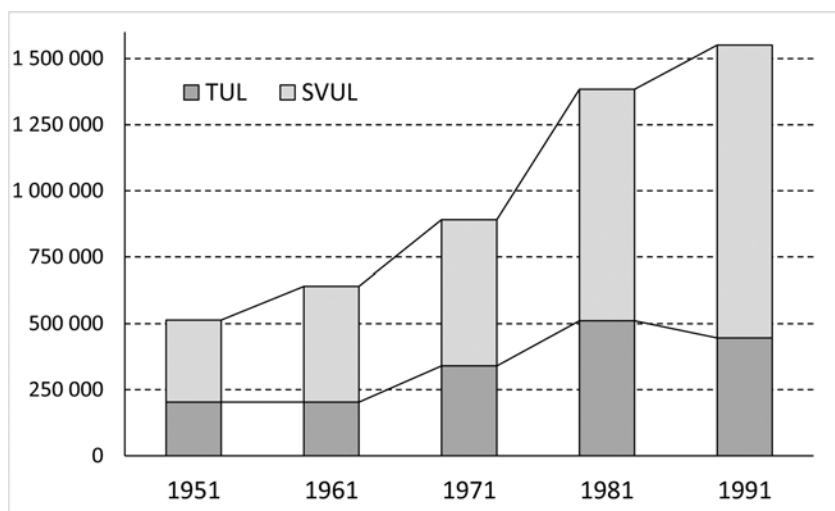
Alueiden poliittista ja aatteellista jakaumaa kuvastimme eduskunta- ja kunnallisvaalien puoluekohtaisilla äänimäärillä. Presidentinvaaleja emme käyttäneet, koska niissä äänestäjien äänestyskäyttäytymiseen vaikuttaa voimakkaammin ehdokkaiden henkilökohtainen kannatus eikä niinkään puolueen kannatus. Puolueiden kannatus alueittain laskettiin Suomen virallisen tilaston vaalitulastoista (Suomen virallinen tilasto... 1952; 1962; 1974; 1979; 1993). Poliittista jakaumaa tarkasteliin kahtiajaolla "Sosialistiset puolueet" ja "Ei-sosialistiset puolueet". Tämä luokittelu on sama kuin virallisten vaalitulastojen luokittelu (kts. Suomen virallinen tilasto... 1993, 184). Vaalitulastojen luokka "Muut puolueet" jätettiin tarkastelun ulkopuolelle niiden tarkasteluajanjaksolla alhaisen kannatuksen takia. Tähän luokkaan kuuluu muun muassa Vihreä liitto, jonka kannatus oli vielä tuolloin vähäistä. Poliittisesta jakaumasta puhuttaessa käytämme vaalitulastojen virallista nimeämistapaa. Vaihtoehtoja olisivat olleet esimerkiksi "vasemmistolaiset ja oikeistolaiset" puolueet. Kuntakohtaiset äänimäärät yhdistettiin vastaamaan vuoden 1967 SVUL:n piirijakoa, johon myös TUL:n piirit sovittettiin.

Tämän tutkimuksen paikkatietoanalyysit toteutettiin ArcMap 10.3.1 -ohjelmalla, ja tilastoanalyysit laskettiin SPSS 23.0 -ohjelmalla. Tilastollisina menetelminä käytimme ei-parametrisia menetelmiä, koska havaintoyksiköitä eli piirejä oli aineistossamme vähän eli vain 18 kappaletta. Lisäksi ei-parametristen menetelmien käyttöä tukee se, että ne eivät edellytä aineistolta normaalista jakautuneisuutta (Ranta ym. 2002; Metsämuuronen 2004). Väestöaineistosta laskettiin alueiden eli SVUL:n vuoden 1967 piirien asukaslukujen muutokset, joiden perusteella alueet jaettiin kasvaviin ja taantuviin alueisiin. Vertasimme kasvavien ja taantuvien alueiden jäsenmäärien muutoksia kahden riippumattoman otoksen ei-parametrisella Mann-Whitney U-testillä. Alueiden poliittisen jakauman ja urheilun keskusjärjestöjen jäsenten osuuksien välistä korrelaatio selvitettiin ei-parametrisella Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimella.

TULOKSET JA TULOSTEN TARKASTELU

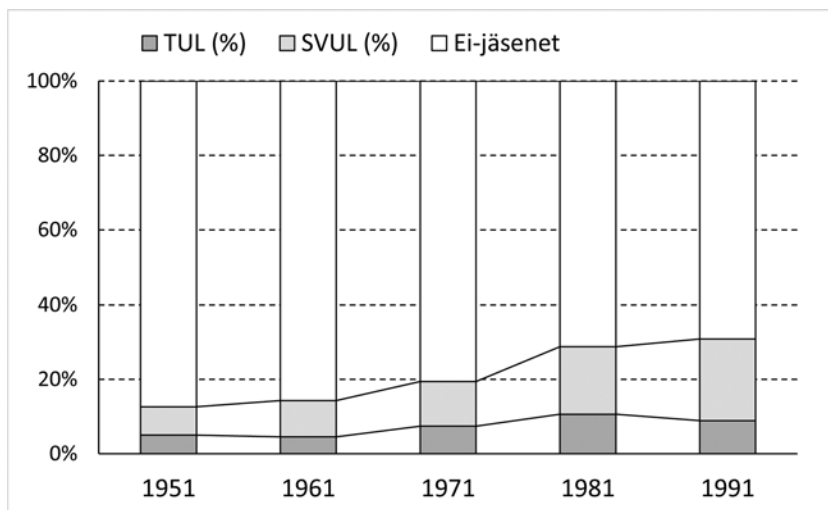
Jäsenmäärien kasvu

Urheilun harrastaminen SVUL:n ja TUL:n alaisuudessa lisääntyi

KUVA 1. Keskusjärjestöjen (SVUL ja TUL) jäsenmäärät 1951–1991.

Lähteet: Urheilumuseon arkisto, SVUL, toimintakertomukset 1951–1991; Urheilumuseon arkisto, TUL, toimintakertomukset 1951–1991.

KUVA 2. Keskusjärjestöjen (SVUL ja TUL) jäsenten osuus koko väestöstä 1951–1991. Lähteet: Urheilumuseon arkisto, SVUL, toimintakertomukset 1951–1991; Urheilumuseon arkisto, TUL, toimintakertomukset 1951–1991; Suomen tilastollinen vuosikirja 1952–73; Suomen virallinen tilasto... 2015.

jatkuvasti tutkimusjakson aikana (kuvat 1 ja 2). Pitkän vakaan kehityksen jälkeen TUL:n jäsenmäärä laski vuodesta 1981 vuoteen 1991. Aineistomme perusteella sekä SVUL:n että TUL:n jäsenten suhteellisessa osuudessa esiintyi ajallisia ja alueellisia eroja eri puolilla Suomea (Kuva 3). Vaikka järjestöjen jäsenmäärissä on aineistosta johtuvia puutteita, voi kokonaiskuvasta tehdä useita johtopäätöksiä urheilun järjestäytymisestä Suomessa.

Alueiden muutokset ja muuttoliike

Suomessa aluerakenne eroaa eri puolilla maata, vaikka asutus onkin melko harvaa koko maassa (Pekkala 2000). Suomessa näkyy kahtiajako maaseudun ja kaupunkien kesken. Nykyään suurin osa väestöstä asuu kaupungeissa, koska kaupungistuminen on ollut nopeaa (Pekkala & Ritsilä 1999). Tämä kahtiajako näkyy tuloksissamme kahdella tavalla (Kuva 3). Ensinnäkin urheilujärjestöjen jäsenmäärissä erottuvat maaseutuvaltaiset piirit ja kaupunkivaltaiset piirit. Ne erottuvat sekä väkiluvultaan että TUL:n ja SVUL:n jäsenmääriltään. Toiseksi maaseudun ja kaupunkien kasvava ero näkyy maan sisäisenä muuttoliikkeenä maaseudulta kaupunkiin, mikä oli voimakkainta 1960–1970 -luvulla. Tuolloin oli myös yleistä muuttaa työn perässä ulkomaille, esimerkiksi Ruotsiin. Tällaisia taantuvia alueita, joissa väkiluku laski vuodesta 1961 vuoteen 1971, olivat aineistossamme Etelä-Pohjanmaa (-5,3 %), Kainuu (-2,4 %), Keski-Pohjanmaa (-5,3 %), Keski-Suomi (-3,6 %), Lappi ja Länsi-Pohja (-5,6 %), Pohjois-Karjala (-9,6 %), Pohjois-Pohjanmaa (-2,4 %), Pohjois-Savo (-5,4 %) ja Suur-Savo (-6,3 %). Väkiluku kasvoi voimakkaasti erityisesti positiivisen muuttoliikkeen ansiosta Helsingissä ja Uusimaalla (+17,6 %), sekä Hämeessä ja Lahdessa (+8,3 %), joiden kaupunkiseudut kehittyivät tuolloin voimakkaasti. Nämä alueet ovat niin sanottuja kasvavia ja kaupungistuvia alueita (Stjernberg 2015).

Muuttoliikkeistä huolimatta urheilujärjestöjen jäsenmäärä jatkoi tasaisesti kasvuaan myös vuosien 1961 ja 1971 välillä. Vain Länsi-Pohjassa ja Suur-Savossa SVUL:n absoluuttinen jäsenmäärä laski vuodesta 1961 vuoteen 1971. Varsinkin Länsi-Pohjan laskua selittää tuolloin vallinnut voimakas maastamuutto rajan taakse Ruotsiin. 1960-luvulla Suomesta muutti Ruotsiin noin 143 000 suomalaista (Pekkala 2000, 13). Yleinen urheilujärjestöjen jäsenten osuus koko väestöstä kasvoi vaihtelevasti eri alueilla, ja kasvun ero on tilastol-

lisesti merkitsevää ei-parametrisen Mann-Whitneyn U-testin perusteella ($p = 0,016$) sen mukaan onko alue ollut taantuva (ka. +23,9 %) vai kasvava (ka. +44,6 %). Sen sijaan järjestökohtaisissa jäsenmäärän muutoksissa kasvun ero ei ole tilastollisesti merkitsevää (SVUL $p = 0,076$; TUL $p = 0,441$) taantuvien ja kasvavien alueiden välillä.

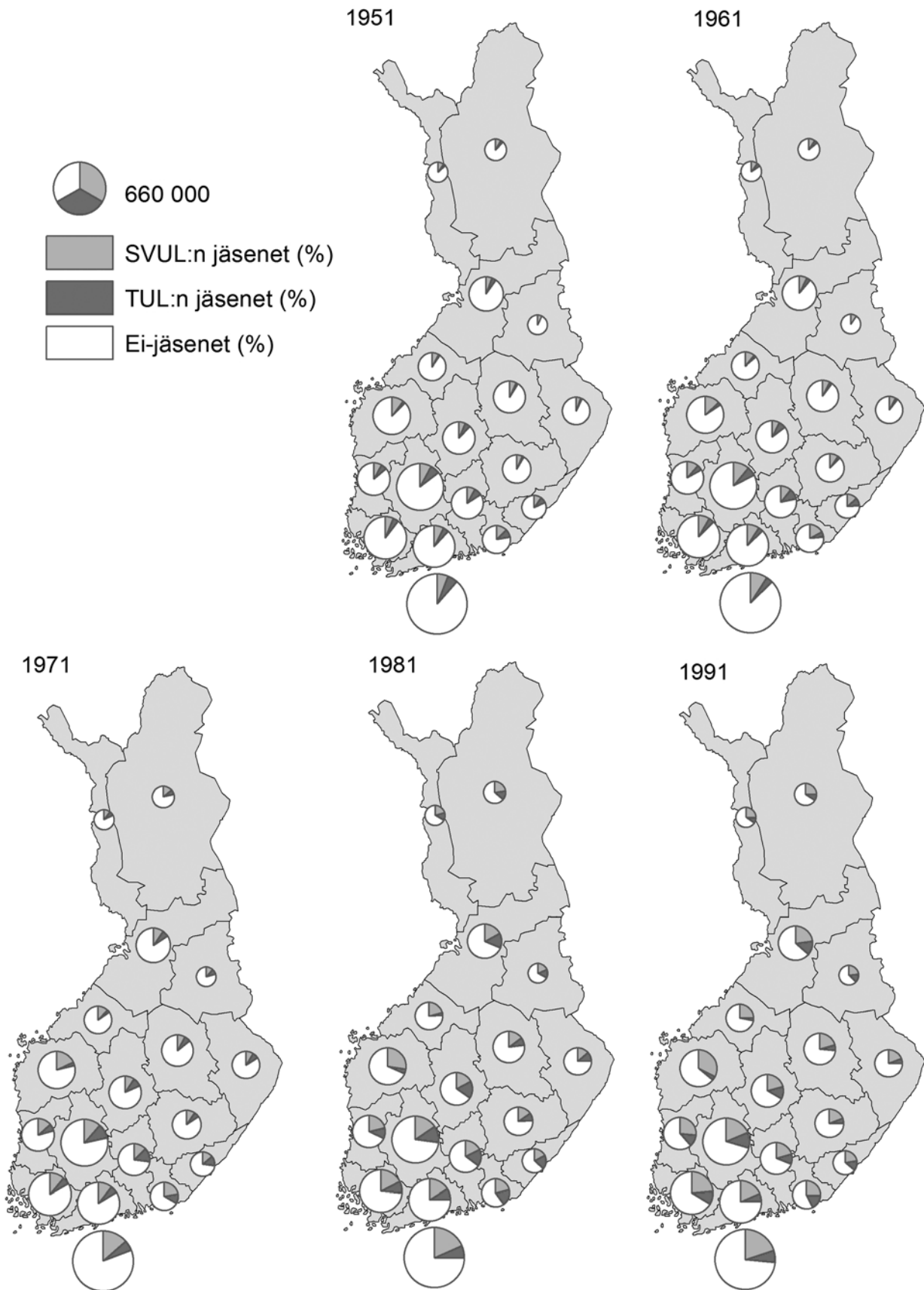
Yhteenvetona voidaan todeta, että kaupungistuminen ja suurten ikäluokkien maalta muutto ei ole laajassa mittakaavassa vähentänyt urheilujärjestöjen jäsenmääriä. Toisaalta havaitsimme, että vuosien 1961 ja 1971 välillä kaupungistuvien ja kasvavien alueiden jäsenten osuus koko väestöstä kasvoi merkitsevästi enemmän kuin taantuvien maaseutuvaltaisten alueiden. Urheilun harrastaminen siis kasvatti suosiotaan kasvavilla alueilla nopeammin kuin taantuvilla alueilla. Kasvu koostui pääasiassa SVUL:n jäsenten voimakkaammin lisääntyneestä määrästä. Työväen Urheiluseurojen Keskusliiton (TUK) toimintakausi 1959–1979 TUL:n rinnakkaisjärjestönä ei tässä kohdassa aikasarjaa (1961–1971) aiheuta merkittävää virhettä tilastoihin, koska kyseiset seurat erosivat TUL:sta vuonna 1959, ja TUK sulautettiin takaisin TUL:on vuonna 1979.

Yksi maaltamuuton vaikutuksia heikentävä tekijä aineistossamme on urheiluseurojen jäsenpolitiikka. Kuten keskusjärjestöt, myös urheiluseurat harrastivat luovaa tilastointia. Jäseniksi on voitu merkitä jäsenkirjanpidossa henkilöitä, jotka ovat muuttaneet paikkakunnalta pois vuosia aiemmin. (esim. Hentilä 1987) Tämä hidastaa maaltamuuton näkymistä aineistossa, vaikka otanta on tehty 10 vuoden välein.

1960- ja 1970-lukujen muuttoliike on tärkeä tämän tutkimuksen kannalta, koska Pekjalan (2000, 17) mukaan juuri tuolloin Suomen sisäiset hyvinvoinnin ja työllisyyden alue-erot kaventuivat. Tämä muutos tasoitti niitä eroja, jotka ovat saattaneet vaikuttaa aatteellisten ja poliittisten asenteiden alueellisiin eroihin. Työläisten aatteellisuus sekä työläisten sijoittumisen alueellisuus, ovat lieventyneet hyvinvointivaltion kehittymisen ja tuotannollisten muutosten myötä. Tämä näkyy siinä, että TUL on menettänyt jäseniään merkittävästi vuoteen 1991.

Poliittinen jakauma ja aatteet

Suomalaista yhdistystoimintaa tutkineen Siisiäisen mukaan yleis-työhyödylliset yhdistykset ovat olleet merkittäviä toimijoita niin politi-

KUVA 3. Keskusjärjestöjen (SVUL ja TUL) jäsenmäärät 1951, 1961, 1971, 1981 ja 1991 suhteessa asukasluukuun. Aluejako noudattaa SVUL:n 1967 piirijakoa. Lähteet: Urheilumuseon arkisto, SVUL, toimintakertomukset 1951–1991; Urheilumuseon arkisto, TUL, toimintakertomukset 1951–1991; Suomen tilastollinen vuosikirja 1952–73; Suomen virallinen tilasto... 2015.

kan, kulttuurin, uskonnon kuin sosiaalisen hyvinvoinnin sektoreilla. (Siisiäinen 2011, 172) Ihmisten kuulumista erilaisiin yhteisöihin, kuten urheiluseuraan, on tulkinut Siisiäisen ohella esimerkiksi Coleman (1988) sosiaalisen pääoman käsitteellä. Ihmiset muodostavat yhteisöjä saavuttaakseen jaettuun päämäärään tehokkaammin, ja oppivat samalla luottamaan toisiinsa. Luottamus muodostaa pohjan yhteiskunnan demokratialle. Yhteisöjen muodostamiseen on liitetty myös negatiivisia puolia. Esimerkiksi voimakkaat sidokset yhteisön sisällä saattavat estää uusien ihmisten liittymisen yhteisöön (esim. Portes 1998). Tutkimusaineiston perusteella voi kysyä, voivatko voimakkaat sidokset samanhenkisten yhteisöjen sisällä ja väleillä rajata myös valta-yhteisöistä poikkeavien yhteisöjen muodostamista? Tulosten perusteella esimerkiksi Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla sekä Pohjois-Karjalassa ja Kainuun alueilla TUL:n edustus on merkittävästi pienempää kuin muilla alueilla. (Kuva 3)

Kiviahon (1973) mukaan merkittävä tekijä SVUL:n ja TUL:n alueellisissa painotuksissa on alueen poliittinen jakauma. SVUL:n jäsenyys on suositumpaa alueilla, joilla poliittinen oikeisto eli ei-sosialistinen vakaumus saa eniten kannatusta. Vastaavasti TUL:n kannatus on voimakkainta siellä, missä poliittinen vasemmisto eli sosialistinen vakaumus on kannatetumpaa. Tuloksemme tukevat tätä havaintoa. Urheilujärjestöjen ja vaalitulosten aikasarjassamme vuoden 1951 ajanhetkellä TUL:n jäsenmäärä korreloi ei-parametrisen Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimen mukaan tilastollisesti merkitsevästi negatiivisesti ($p = 0,001$) ei-sosialististen puolueiden kannatuksen kanssa (Taulukko 1). Toisin sanoen TUL:n jäsenmäärät olivat Suomessa tuolloin sitä alhaisempia mitä korkeampaa oli ei-sosialististen puolueiden kannatus. Vuonna 1961 TUL:n jäsenmäärä korreloi merkittävästi sekä sosialististen ($p = 0,003$) puolueiden että ei-sosialististen puolueiden ($p = 0,002$) kannatuksen kanssa. Sosialistisen kannatuksen kanssa korrelaatio on positiivinen, ja ei-sosialistisen kannatuksen kanssa negatiivinen. Vuonna 1971 TUL:n jäsenmäärä korreloi edelleen merkittävästi negatiivisesti ei-sosialistisen kannatuksen kanssa ($p = 0,023$). Edelleen vuonna 1981 TUL:n jäsenmäärän korrelaatio sekä sosialistisen että ei-sosialistisen kannatuksen kanssa on merkitsevä (vastaavasti $p = 0,024$ ja $p = 0,024$). Vuonna 1991 näkyy TUL:n kannatuksen ja aatteellisuuden merkityksen hiipuminen. TUL:n jäsenmäärä ei enää korreloi tilastollisesti merkitsevästi poliittisen kannatuksen ja aatteen mukaan. SVUL:n jäsenmäärät eivät minään vuonna korreloineet merkittävästi puolueiden kannatuksen kanssa. Yhteenvetona voidaan siis sanoa, että TUL:n jäsenosuudet ovat noudattaneet alueellista poliittista jakaumaa 1980-luvulle asti. Tämän jälkeen poliittisuus on heikentynyt 1990-luvulla. SVUL:n jäsenosuudet puolestaan ovat olleet alueellisesta poliittisesta jaumasta riippumattomia koko aikasarjan ajan.

Työväenurheilun sisäinen valtataistelu näkyy aineistossamme kahdella tavalla. Vuosien 1951–1961 välillä TUL:n jäsenmäärien osuus väestöstä ei kasvanut monilla alueilla vaikka samaan aikaan SVUL:n osuus kasvoi. Tätä selittää Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen SDP:n piiriin kuuluneen TUK:n perustaminen vuonna 1959. Käytännössä kyse oli SDP:n sisäisestä valtataistelusta ja lopulta hajaannuksesta. TUL:n puheenjohtajana toimineen SDP:n puoluesihteerin Väinö Leskisen menetettyä valta-asemansa TUL:ssa hän veti tukijoukkonsa mukanaan uuteen Urheilun Tuki -yhdistykseen, jonka pohjalta perustettiin lopulta Työväen Urheiluseurojen Keskusliitto. TUK:n voimakkaimmat kannatusalueet olivat Satakunnan ja Saimaan lisäksi Helsinki. Näillä alueilla TUL menetti tuhansia jäseniä. Toisaalta joillain alueilla, kuten Varsinais-Suomessa TUK:n perustaminen ei aiheuttanut juuri vaikutuksia. (Bärlund ym. 1990; 31–57; Hentilä 1987, 32–34) Vastaavasti vuoden 1981 tilastoissa TUL:n jäsenmäärä kasvoi, kun TUK:n seurat olivat liittyneet takaisin TUL:oon. TUK:n piiriorganisaatio muodostui hiljalleen 1960-luvun aikana ja vuoteen 1971 mennessä sillä oli 12 piiriä, jotka erosivat alueiltaan TUL:n ja SVUL:n piireistä. TUK:n kokonaisjäsenmäärä vuonna 1971 oli 107

TAULUKKO 1. Urheilujärjestöjen jäsenten osuuden ja sosialististen ja ei-sosialististen puolueiden kannatusten välinen ei-parametrinen Spearmanin järjestyskorrelaatiokerroin (suluissa p-arvo). Tilastollisesti merkitsevä p-arvon raja-arvo on 0,05 (kts. tummennetut tunnusluvut).

Vuosi		TUL	SVUL
1951			
Sosialistisuus	Korrelaatio (p-arvo)	0,455 (0,066)	-0,051 (0,842)
Ei-sosialistisuus	Korrelaatio (p-arvo)	-0,708 (0,001)	-0,218 (0,384)
1961			
Sosialistisuus	Korrelaatio (p-arvo)	0,672 (0,003)	0,117 (0,644)
Ei-sosialistisuus	Korrelaatio (p-arvo)	-0,700 (0,002)	-0,155 (0,539)
1971			
Sosialistisuus	Korrelaatio (p-arvo)	0,544 (0,200)	0,162 (0,520)
Ei-sosialistisuus	Korrelaatio (p-arvo)	-0,534 (0,023)	-0,140 (0,581)
1981			
Sosialistisuus	Korrelaatio (p-arvo)	0,531 (0,024)	0,012 (0,961)
Ei-sosialistisuus	Korrelaatio (p-arvo)	-0,531 (0,024)	-0,120 (0,961)
1991			
Sosialistisuus	Korrelaatio (p-arvo)	0,422 (0,081)	-0,148 (0,558)
Ei-sosialistisuus	Korrelaatio (p-arvo)	-0,257 (0,302)	0,427 (0,077)

948 ja TUL:n 340 129 (Urheilumuseon arkisto, TUK, toimintakertomukset 1959-71; Urheilumuseon arkisto, TUK, valtionapuhakemukset opetusministeriölle 1972, piirien toimintaselvitykset 1971; Urheilumuseon arkisto, TUL, toimintakertomus 1971)

YHTEENVETO

1900-luvun jälkipuolisko oli Suomessa järjestäytyneen urheilun aikaa. Aineistomme perusteella jatkuvasti kasvanut osuus väestöstä kuului jompaan kumpaan kahdesta urheilun suuresta keskusjärjestöstä, jotka kattoivat suurimman osan suomalaisesta järjestäytyneestä urheilusta. Seuratoimintaan osallistuttiin sekä maaseudulla että kaupungeissa. Voimakkaan muuttoliikkeen aikana seuratoiminta kasvoi nopeammin kaupungistuvilla ja kasvavilla alueilla kuin maaseutu-omaisilla taantuvilla alueilla. Ainakin osa urheilusta oli politiikkaa. Tulostemme perusteella sosialistisia puolueita kannattaneet valitsivat herkemmin urheilujärjestönsä poliittisen suuntauksen perusteella. 1990-luvulle tultaessa poliittisuus urheilujärjestöjen jäsenvalinnassa alkoi hälvetä. SVUL:n lakkauttaminen ja toisaalta TUL:n aseman heikentyminen poistivat urheilujärjestöjen keskuudesta voimakkaan polaarisen kahtiajaon. Järjestötason lisäksi poliittisuus näkyi myös aluetasolla. Tietyillä alueilla TUL:n kannatus oli marginaalista suhteessa SVUL:iin, ja vastaavasti osalla alueista kannatus oli korkea.

Vaikka väestötasolla SVUL:n kannatus ja ei-sosialististen puolueiden kannatus ei korreloinut tutkimuksessamme keskenään, on SVUL:ia pidetty perinteisesti porvarillisen, ei-sosialistisen urheilun edustajana. Korreloimattomuus johtuu siitä, että SVUL:n jäsenenä oli myös merkittävässä määrin vasemmistolaisia puolueita kannattavia, jolle porvarilliseen urheiluun kuuluminen ei ollut ongelma. Todennäköisesti merkittävälle osalle urheilujärjestöjen jäsenistä mielekäs mahdollisuus liikunnan ja urheilun harjoittamiseen on ollut tärkeämpi tekijä seuraan kuulumiselle kuin keskusjärjestön poliittinen suuntaus tai riippumattomuus.

Tämä tutkimus antoi uutta tietoa urheilun keskusjärjestöjen jäsen-

määrien historiallisesta ja maantieteellisestä kehityksestä Suomessa. Alueellisille eroille löydettiin maantieteellisen lähestymistavan avulla yhteiskunnallisia selittäviä tekijöitä kaupungistumisesta, työväestön keskittymisestä sekä poliittisten aatteiden alueellisesta jakaumasta. Jatkotutkimuksia voisi kohdentaa saatujen tulosten perusteella joko tarkempaan kuntatason tarkasteluun, tai ottaa huomioon muutkin

urheilun keskusjärjestöt kuten esimerkiksi ruotsinkielinen Finlands Svenska Centralidrottsförbund ja lyhytikäinen Työväen Urheiluseurojen Keskusliitto (TUK). Tämän tutkimuksen tulosten perusteella jatkotutkimuksissa voisi selvittää myös yksittäisten lajiliittojen alueellisia jäsenmääriä suhteessa yhteiskunnallisiin ja väestöllisiin muuttujiin.

LÄHTEET

ARKISTOLÄHTEET

Urheilumuseon arkisto

Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton arkisto (SVUL)

Toimintakertomukset

Työväen Urheiluliiton arkisto (TUL)

Toimintakertomukset

Tilastot

Työväen Urheiluseurojen Keskusliiton arkisto (TUK)

Toimintakertomukset

Valtionapuhakemukset opetusministeriölle

TILASTOJULKAISUT

Suomen tilastollinen vuosikirja 1952 (1953). Helsinki, Tilastollinen päätoimisto.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1962 (1963). Helsinki, Tilastollinen päätoimisto.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1972 (1973). Helsinki, Tilastokeskus.

Suomen virallinen tilasto (SVT) XXIX A 23: vaalitulasto, eduskuntavaalit vuonna 1951. 1952. Helsinki, Tilastollinen päätoimisto.

Suomen virallinen tilasto (SVT) XXIX A 28: kansanedustajain vaalit 1962. 1962. Helsinki, Tilastollinen päätoimisto.

Suomen virallinen tilasto (SVT) XXIX B 8: kunnallisvaalit 1972. 1974. Helsinki, Tilastokeskus.

Suomen virallinen tilasto (SVT) Vaalit 1993: 1: kunnallisvaalit 1992. 1993. Helsinki, Tilastokeskus.

Suomen virallinen tilasto (SVT): väestörakenne (verkkójulkaisu). 2015. Helsinki, Tilastokeskus. 5.10.2015, <http://www.stat.fi/til/vaerak/>

KIRJALLISUUS

Bale, J. 1989. Sports geography. London: E. & F.n. Spon.

Bale, J. 1993. Sports, space and the city. London: Routledge.

Bale, J. & Dejonghe, T. 2008. Editorial. Sports geography: an overview. *Belgeo* 2008 (2), 1–11.

Bärlund, T. Nygrén, H & Virtanen, S. 1990. TUK 1959–1979 – työläisurheilijain toinen mahdollisuus. Helsinki: Postmediat Oy.

Coleman, J. 1988. Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology* 94: 95–119.

Halila, A. 1959. Suomen miesvoimistelu- ja urheiluseurat vuoteen 1915. Suomenkielisten miesvoimistelu- ja urheiluseurojen synnystä, perustajien yhteiskunnallisesta koostunnasta ja emäseuroista. Suomen Historiallinen Seura. Historiallisia tutkimuksia LIII. Helsinki.

Hentilä, S. 1987. Suomen työläisurheilun historia III. Hämeenlinna: Karisto.

Ilmanen, K. & Itkonen, H. 2000. Kansalaisten liikuttajat. Kansalaistoimijat ja kunnat liikuntapalvelujen tuottajina Pohjois-Karjalassa. Kitee: Kiteen Paino.

Itkonen, H. 1991. "Tarmompa poekija ollaan". Tutkimus suomalaisen urheiluseuran muutoksesta. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia.

Itkonen, H. 1996. Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Tampere: Gaudeamus.

Itkonen, H. & Kortelainen, J. 2000. Maakunnan lippulaivaksi – kamppailu pesäpallon alueellisesta herruudesta. Teoksessa: H. Roiko-Jokela & E. Sironen (toim) *Urheilu katsoo peiliin*. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1999. Jyväskylä: Atena. 199–211.

Itkonen, H. & Kortelainen, J. 2001. Kiteeläinen pesäpallo paikallisena ja seudullisena ilmiönä. *Terra* 113 (2), 65–75.

Kiviaho, P. 1973. Sport organizations and the structure of society. *Studies in sport, physical education and health*, 4. University of Jyväskylä.

Kokkonen, J. 2013. Liikuntaa hyvinvointivaltiossa. Suomalaisen liikuntakulttuurin lähihistoria. Suomen Urheilumuseosäätiön tutkimuksia 2. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Kokkonen, J. 2015. Suomalainen liikuntakulttuuri : juuret, nykyisyys ja muutossuunnat. Suomen Urheilumuseosäätiön tutkimuksia 3. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Kolamo, S. 2000. Sotkamon Jymyn pesäpallomenestys ja paikan tunne. *Terra* 112 (4), 249–254.

Kolamo, S. & Vuolteenaho, J. 2011. Kuningaspelin sisä- ja ulkopuoliset: brändätyt jalkapallotiloja Etelä-Afrikan MM-kisoissa ja Englannin Valioliigassa. *Alue ja ympäristö* 40 (2), 17–34.

Kolamo, S. & Vuolteenaho, J. 2013. The interplay of mediascapes and cityscapes in a sports mega-event: Rebranding South Africa through the FIFA World Cup 2010. *The International Communication Gazette* 75 (5–6), 502–520.

Kolamo, S. & Vuolteenaho, J. 2014. Urbaanit yleisöt propagandan ja brändäyksen palveluksessa: Berliinin olympialaiset 1936 ja Saksan jalkapallon MM-kisat 2006 keskitettyinä (media)spektaakkeleina. *Media & Viestintä* 37 (1), 62–83.

Metsämuuronen, J. 2004. Pienten aineistojen analyysi: parametrittomien menetelmien perusteet ihmistieteissä. Helsinki: Methelp.

Pekkala, S. 2000. Aluetalouden kehitys Suomessa, 1960–1998. *Kansantalouden aikakauskirja* 96, 1/2000, 11–18.

Pekkala, S. & Ritsilä, J. 1999. A macroeconomic analysis of regional migration in Finland, 1975–95. *The Review of Regional Studies* 29(3), 226–240.

Portes, A. 1998. 'Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology'. *Annual Review of Sociology*, 24: 1–24.

Raento, P. & Husso, K. 1998. Palkintona »Satakunnan herruus» – jääkiekko, identiteetti ja paikan henki Porissa ja Raumalla. *Alue ja Ympäristö* 27 (2), 33–46.

Ranta, E., Rita, H. & Kouki, J. 2002. *Biometria*. 8. painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Siisiäinen, M. 2011. Networks and voluntary associations as social capital in local fields. Teoksessa *Field and Capitals. Constructing local life* (toim. Alanen, Leena & Siisiäinen Martti). Jyväskylä: Jyväskylä University Press. Verkkójulkaisu 2015.

Stjernberg, M. 2015. Suomalaisten 1960- ja 1970-lukujen lähiöiden sosioekonominen kehitys ja alueellinen eriytyminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (6), 547–561.

Suomela, K. 1944. Suomen Urheilun historia I. Helsinki.

Sänkiäho, R. & Simola, M. 1977. Kilpaurheilun keskittyneisyys. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia 17, 2–3.

Teivainen, A. 2015. Suomalaisen kilpa- ja huippu-urheilun alueelliset piirteet: Jalkapallon, jääkiekon, koripallon, lentopallon, pesäpallon, salibandyn, hiihdon ja yleisurheilun leviäminen ja alueellinen keskittyminen maakunnittain 1950–2010. Pro gradu. Helsingin yliopisto, Matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta, geotieteiden ja maantieteen laitos.